

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования Республики Тыва
Муниципальное Учреждение
Управление образования Чеди-Хольского района
МБОУ "Хову-Аксынская СОШ"

«РАССМОТРЕНО»
заседанием
педагогического совета

Протокол № 1
от «31» 08 2023 г.

«СОГЛАСОВАНО»

Зам.дир. по УВР

Ооржак Н.Л.

Ооржак Н.Л.

от «31» 08 2023 г.

«УТВЕРЖДЕНО»

Директор школы:

Докав-оол К.Ф.

Докав-оол К.Ф.

Приказ № 132/а от «31» 08
2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
по внеурочной деятельности
«Улусчу ужурлар»
для обучающихся 2 «б,в,г» класса

с. Хову-Аксы 2023

Тайылбыр бижик

Бо программаны 1-4 класстарга шенелделиг ооредилге – номчулганому «Улусчу ужурларга» даянып тургускан.

Улусчу педагогика амгы национал школанын ооредилге – кижизиделгелиг ажил – чорудулгазынын кол ундезинин тургузуп, нити ооредилге системаларында чаа угланыышкын, тускай быжыг турушту ээлеп турар. Чоннун чаагай чанчылдары, сагылга-езулаладары, ужурлары улусчу педагогиканын кол озээн тургуспушаан, озуп орар салгалдын кижизидилгезинин депшилгелиг аргаларын байлакшыдып турар.

Улусчу педагогиканын идеялары, байлак дуржулгазы болгаш аргалары ог-буле кижизидилгезинге, ада-иелер ортузунда тарап нептерээн.

Программанын кол угланыышкыны дараазында сорулгаларны чедип алырынче угланган:

- А) Бодун каяа-даа толептиг ап билири.
- Б) Этикет база янзы-буру ужурларны сагып билирин чанчыктырар.
- В) Улуг улусту хундулеп, бичи кижилерни кээргеп, чаптап билири. Хирешаа-биле дузазын чедирип, ачы-буяанныг, биче сеткилдиг болурун хевирлээр.
- Г) Тыванын, Россиянын база янзы-буру чоннарнын езу-чанчылдары, улусчу байырлалдары-биле уругларны таныштырар.
- Д) Ог-булезинин кежигуннери база эш-оору-биле эп-найыралдыг, хундулээчел, дузааргак болуру. Сагылга –чурумга хамаарышкан мораль-этиктиг билиглерни сагып билиринге чанчыктырар.
- Е) Торээн чурту- Тывазынга, Россияга ынаа болгаш чоргааралы. Оон бойдузунга, дириг амытаннарынга, унуштеринге, арга-арыынга сагыш-човангыр, хумагалыг хамаарылгазы болгаш сагыыр ужурлары.

Универсалдыг (бугу талалыг) ооредилгенин ажил-чорудулгазы:

Ханы билип алырынын ажил-чорудулгазы:

- билиглерни боттары илередип, шын ажыглап, тайылбырлап, планнап билири;

- бир чувенин оскезинден ылгалын, онзагайын тывары; хайгааралды аас-биле тайылбырлаары;
- ада-огбелеривистин аажы-чанынын, онзагай чанчыл езулалдарынын дугайында унелиг чуулдерни ханы билип алыры;
- улусчу педагогиканын материалдарын сонuurгап чыыры, сайгарары, амыдыралга ажыглаары.

Демнежилге ажылы:

- коллективтиг болгаш эжеш ажылга ооренип, шингээдип алган билиглернин аразында сумележип, арга-сумезин катчып, кууседир ажылды улежип, дагдынып билири;
- бир демниг ажылдаарынга чанчыгары.

Чугаа чорудулгазы-биле ажыл:

- мозу-шынарын сайзырадыры, угаан-медерелин делгемчидери, кадыкшылды быжыглаары, чараш чуулге ынак болуру;
- улгер чижек болуру, тайылбырлаары, хорууру, сумелээри, дилээри;
- моральдыг нормаларны кууседири.

Ажыл-чорудулганы организаастаары:

- тускай сумелер, улегер езугаар бир демниг кууселдени кылыры;
- бердинген сумелерни чылдагаанын илередири, сагыыры;
- берге чуулдерни баш удур илередип, сумени улуг улустан айтырып ооренири;
- аажы-чанда частырыгларны илередип, оларны эдери;
- торээн чону база оске аймак кижилер чурттап турар чурту дээш чоргааралын оттурары;
- эстетиктиг мозу-шынар дуржулгазын байыдары.

Өөреникчилерниң шингээдип алыр билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарынга кол негелделер.

2-ги классты доозуп турар өөреникчилерниң билип алыр ужурлуг чүүлдери:

- этикетке хамаарышкан тыва улустун ёзу-чаңчылдарны билири;
- бичии кижинин ада-иезинге ээлдек-эвилен болуру;

- кижилернин хар-назынын барымдаалап, оларны хундулээри;
- чугаа уезинде бодун топтуг алдынары ниити аажы-чан культуразынын чарылбас кезээ деп чувени шингээдип алыр;
- янзы-буру байдалдарга бодун толептиг алдынып билири;
- оол кижиге база кыс кижиге хамаарышкан дурум-сагылгалары;
- оске бажынче кирерде сагылгалар;
- бажынга келген кижини хулээп алырынын ужурлары;
- кылаш ужурлары;
- чугаа уезинде хол-буттун, арын-шырайнын шимчээшкиннери;

2-ги класстың доозукчуларының билиглерни шингээдип алырының аргалары:

- чаңчылдар, сагылгаларны анаа-ла ёзу барымдаалап эвес, а оларның ужур-утказын хандыр билип алыр.
- боттарының аразында хүндүткелдиг, чазык-чаагай чугаалажыр.
- эжиниң саналын деткиир азы анаа бодунуң хуузунда бодалын немээр.
- эш-өөрүнүң сөзүн дыңнаар, оларга дузалажыр ийикпе кошкактарны камгалаар мөзү-шынарга кижизидер.

Улусчу ужурлар

Ийиги класска кичээлдернин планнаашкыны

№	Тема	Шагы	2 б		2 в		2 г	
			план	факт	план	факт	план	факт
А	Чанчылдынчаражы							
1	Этикет	1	05.09		06.09		08.09	
2	Курай-курай. Ыры	1	12.09		13.09		15.09	
3	Өг-бүлегээлдекболуру	1	19.09		20.09		22.09	
4	Чарашпай. Дуңмам. Ыры	1	26.09		27.09		29.09	
5	Назын хүндүзү. Кырган-авам	1	03.10		04.10		06.10	
6	Б. Комбу «Чурттуң төлдери»	1	10.10		11.10		13.10	
7	Ээлдек чугаа ужурлары	1	17.10		18.10		20.10	
8	Рольдуг оюннар: таныжары, таныштырары	1	24.10		25.10		27.10	
9	Янзы-буру чугаа ужурлары	1	07.11		08.11		10.11	
10	Кижинин даштыкы хевирин чугаа-биле дамчыдар	1	14.11		15.11		17.11	
Б.	Кижинин чаражы - будужунде							
11	Оол кижиге. Э.Кечил-оол. Угаан-бодал. Эр кижинин чангыс состуу	1	21.11		22.11		24.11	
12-13	Кижиге нууру. А.Дартай-оол. Эреспей. Ыры	2	28.11 05.12		29.11 06.12		01.12 08.12	
14-15	А. Шоюн «Таныжылга». Чунгувуста. Ыры	2	12.12 19.12		13.12 20.12		15.12 22.12	
16-17	Кыс кижиге. Электей бээр. Ыры	2	26.12 09.01		27.12 10.01		29.12 12.01	
18-19	Бичии кижинин өске бажыңче кирерде сагыр ужурлары. Чагыг. Э.Кечил-оол	2	16.01 23.01		17.01 24.01		19.01 26.01	
20-21	Огге келген кижини хүлээп алырының ужурлары	2	30.01 06.02		31.01 07.02		02.02 09.02	
22	Бажыңга	1	13.02		14.02		16.02	
23	Шырай ужуру. Хөглүгбей. Ыры	1	20.02		21.02		01.03	
24-25	Кылаш ужурлары. Шимчээшкин ужурлары	2	27.02 05.03		28.02 06.03		15.03 22.03	
26-27	Чөдүреринин ужурлары. Синмиреринин ужурлары	2	12.03 19.03		13.03 20.03		05.04 12.04	
28	Азырарының ужурлары. Өөш эде берзе	1	02.04		03.04		19.04	
29-30	Өске кижинин херекселинге дегбезинин ужурлары. Ынак авамга. Ыры	2	09.04 16.04		10.04 17.04		26.04 03.05	
31	Чаңчыл чарашта – чоргаар, кижиге экиде – дыш	1	23.04		24.04		10.05	
32	Суурга. Оореникчээ. С.Сарыг-оол	1	30.04		08.05		17.05	

33	Бичии салаа. Тыва улустун тоолдары	1	07.05		15.05		24.05	
34	Туннел кичээл. Айтырыгларга харыы	1	14.05		22.05		31.05	